

Crna Gora
Vlada Crne Gore

MINISTARSTVO PROSVJETE

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Katalog znanja – predmetni program

SOCIOLOGIJA

III ili IV razred stručne škole

Podgorica 2014.

Katalog znanja – predmetni program

SOCIOLOGIJA

III ili IV razred stručne škole

Izdavač: Zavod za školstvo

Urednik:

Lektura:

Tehnička priprema

i dizajn:

Štampa:

Tiraž:

Podgorica, 2014.

Nacionalni savjet za obrazovanje je na 27. sjednici održanoj 17. marta 2014. godine donio katalog znanja SOCIOLOGIJA sa fondom 2 časa sedmično za III ili IV razred srednje stručne škole.

SADRŽAJ

katalog znanja – predmetni program	4
1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA	5
2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA.....	5
a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa	5
b) Broj časova po godinama obrazovanja i oblici nastave	6
3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA.....	6
4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA	7
5. DIDAKTIČKE PREPORUKE	26
6. KORELACIJE MEĐU PREDMETIMA	27
7. STANDARDI ZNANJA (ISPITNI KATALOG)*	27
8. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I OCJENJIVANJA.....	30
9. RESURSI ZA REALIZACIJU NASTAVE	31
9. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA.....	32

katalog znanja – predmetni program

SOCIOLOGIJA

III ili IV razred srednje stručne škole

0

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA SOCIOLOGIJA

NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA SOCIOLOGIJA

2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa

Sociologija je sastavni dio programa društvenih nauka u okviru nastavnog plana za četvorogodišnje srednje stručne škole i određena je kao obavezni predmet.

U okviru predmeta učenici/učenice se upoznaju s pojmom i problematikom društva u smislu sociološkoga razumijevanja i objašnjavanja društvenih fenomena. Sadržaj predmeta čine osnovni sociološki pojmovi, ideje, metodi postupci, teorijske postavke i osnovni problemi savremenoga društva. Sociologija proučava i promišlja društvo, objašnjavajući ga iz totaliteta društvenih, historijskih, ekonomskih, kulturnih i drugih pojava.

Predmetni program ima zadatak da uputi u osnovne sociološke ideje i njihov odnos prema društvenoj zbilji. On obuhvata kompleks fenomena savremenoga društva koji imaju bitno značenje u političkom, ekonomskom, kulturnom i drugom smislu, posebno savremenoga crnogorskog društva. Dinamika društvenih promjena u procesu tzv. tranzicije od posebnoga je misaonog interesa. Ona otvara pitanja o ciljno-vrijednosnoj orijentaciji društva ka međunarodnim integracijama, sistemu modernoga građanskog života, otvorenome društvu, vladavini prava i pravnoj državi, političkoj demokratiji, pluralizmu kultura i religija.

Predmet Sociologija učenicima/učenicama pruža mogućnost otkrivanja složenosti društvenoga života ljudi, društvenih grupa i društva u cjelini. Program ih usmjerava da znanja o društvenim pojavama koja već imaju prodube i povežu u cjelinu. Program je otvoren za uključivanje tema koje bi mogle biti zanimljive učenicima/učenicama, posebno kad su u pitanju teme značajne za lokalnu sredinu i za strateška pitanja razvitka društva.

Način mišljenja na kome se gradi sociologija kao nauka implicira nužnost da se učenici/učenice oslobađaju zdravorazumskoga (rezonirajućega) objašnjenja društva i društvenih pojava. Sociološki način mišljenja zahtijeva od njih argumentativno, razložno mišljenje koje se oslanja na iskustveno provjerljive činjenice i uvide. On razvija „sociološku imaginaciju“ kao način da se „udaljimo od vlastite svakodnevne rutine kako bismo na stvari gledali iz novog ugla“ (R. Mils).

Nastavni program počiva na ovim odlikama:

- **obim** programa obuhvata nastavne cjeline (uvod; čovjek, kultura, društvo; struktura i elementi strukture; društvene grupe, institucije i područja; društvene promjene i razvoj), nastavne teme (uvod u sociologiju, metod, čovjek i društvo, društvene grupe...) i nagoviještene nastavne jedinice (određenje predmeta, aspekti metoda, društvena nejednakost...)

- **dubina** programa seže u strukturu sociologije kao nauke, kreće se preko raščlanjivanja sadržaja i različitih pristupa u analitičkome objašnjenju, tj. makronivoa (pojam i elementi nauke, kultura, promjene) i mikronivoa kroz detaljno izučavanje pojedinih sadržaja (određenje čovjeka, društvene grupe, društvene moći...)

- **redosljed** programa zasnovan je na određenju predmetnih područja, tema i jedinica. Program je usmjeren na očekivane ishode,

a ne na precizirane nastavne jedinice, što mu daje dodatnu otvorenost. Osim sadržaja, program definiše i standarde, tj. koja znanja, vještine i kompetencije mogu garantovati planirane ishode.

Sociologija je od posebnoga značaja jer omogućava da se u obrazovno-vaspitnome procesu istaknu bitni rezultati uvida u sociološke analize crnogorskoga društva. Na taj način njezina pojmovna i kategorijalna aparatura dobija potrebnu konkretnost i spoznajnu vrijednost. Ujedno, svojim spoznajama doprinosi razvijanju stereotipa, predrasuda, zabluda i rasprostranjenih pogrešnih uvjerenja u društvenoj svijesti.

Učenici/učenice stiču znanja o društvenome životu crnogorskoga društva i mogućnost razumijevanja istorijskih, političkih, ekonomskih i kulturnih procesa prošlosti, današnjice i budućnosti.

Napomena: Međupredmetne oblasti/teme obavezne su u svim nastavnim predmetima i svi/sve su ih nastavnici/nastavnice obavezni ostvarivati. Međupredmetne oblasti/teme jesu sadržaji koji omogućavaju da se u opšteobrazovni kurikulum uključe određeni ciljevi i sadržaji obrazovanja koji nijesu dio formalnih disciplina ili pojedinih predmeta, ili koji su po strukturi interdisciplinarni. Ovi sadržaji doprinose integrativnome pristupu opšteg obrazovanja i u većoj mjeri povezuju sadržaje pojedinih predmeta.

b) Broj časova po godinama obrazovanja i oblici nastave

U nastavnom planu za četvorogodišnje srednje stručne škole, planirano je da sociologija bude obavezni predmet u **trećem (3)** ili **četvrtom (4)** razredu. Nastava se realizuje sa **dva (2)** časa sedmično, odnosno, godišnjim fondom od **sedamdeset dva (72)** časa u trećem razredu odnosno **šezdeset četiri časa (64)** u četvrtom razredu.

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Sociologija kao predmet u okviru opšteobrazovnog programa kroz svoju specifičnost, preko pedagoške aktivnosti omogućava učeniku/ci da:

- stekne znanja o osnovnim sociološkim pojmovima, razumijevanje i objašnjenje društvenih pojava
- stekne znanja o osnovnim metodama sociologije
- razvije smisao za kritičko vrednovanje društvenih pojava u privatnom, radnom i društvenom prostoru
- pomogne u razvoju ličnosti, samorazumijevanju, postizanju samosvijesti, svijesti o svome identitetu i odgovornosti
- razumije čovjeka kao stvaralačko i djelatno biće
- razvije pozitivni vrijednosni odnos prema demokratiji, društvenoj pravdi, ekologiji, socijalnoj komunikaciji, slobodi i kulturnim razlikama
- razvije komunikativnost, toleranciju, odgovornost prema drugome, kulturu argumentovanoga dijaloga
- osposobi se za razumijevanje različitih političkih, kulturnih i vjerskih vrijednosti
- osposobi se za razumijevanje cjeline društvenoga života i normativnih vrijednosnih sistema
- razvije smisao za integraciju u socijalni život, radnu, lokalnu sredinu, posebno za aktivni život u građanskome demokratskom društvu
- osposobi se za kritičko vrednovanje političkih inicijativa, političkih odluka i akcija
- poveže sociološka znanja sa znanjima iz drugih naučnih područja

- razvija sposobnost za prepoznavanje društvenih predrasuda, netrpeljivosti, isključivosti, nacionalističkih ideala, ksenofobije, rodne nejednakosti, lokalizma itd.
- razvija sposobnost i spremnost za društveni aktivizam
- da se osposobljava za samostalan rad i permanentno obrazovanje.

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Sadržaji su podijeljeni na obavezne sadržaje i izborni program.

I ODJELJAK: UVOD U SOCIOLOGIJU

Tema 1. Pojam i predmet sociologije

Tema 2. Metoda sociologije

Tema 3. Svrha sociologije

Tema 4. Teorijski pristupi u sociologiji

II ODJELJAK: ČOVJEK, DRUŠTVO, KULTURA

Tema 1. Čovjek i društvo

Tema 2. Pojam kulture

Tema 3. Pluralizam kultura i supkultura

Tema 4. Socijalizacija

Tema 5. Devijantno ponašanje i društveni nadzor

III ODJELJAK: DRUŠTVENA STRATIFIKACIJA

Tema 1. Društvena slojevitost

Tema 2. Društvena nejednakost i socijalne razlike

Tema 3. Društvena moć

IV ODJELJAK: RAD, DRUŠTVENE GRUPE I INSTITUCIJE, DRUŠTVENE PROMJENE

Tema 1. Rad i društvo

Tema 2. Tehnika i društvo

Tema 3. Teritorijalne grupe

Tema 4. Porodica

Tema 5. Nacija

Tema 6. Država

Tema 7. Društvene promjene i razvoj

Izborni sadržaji dati su uz svaku temu i pripadaju domenu građanskog obrazovanja jer učenicima/ama stručnih škola građansko obrazovanje nije ponuđeno ni kao obavezan niti kao izborni predmet. Oblasti iz sociologije biće definisane nakon iskazanih potreba i želja škola i učenika/ca.

III ili IV razred – obavezni sadržaji

I ODJELJAK: UVOD U SOCIOLOGIJU

Tema 1: Pojam i predmet sociologije

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaji	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije značaj sociologije kao nauke - upozna način postupanja sociologije u određenju društvenih pojava u odnosu na druge humanističke nauke - spozna razlike određivanja pojma društva i društvenosti - sazna osnovne sociološke probleme, pitanja i sociološke discipline - uputi se u sociološku analizu i sintezu - shvati odnos sociologije i drugih nauka. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - slušaju izlaganje datoga sadržaja, čitaju tekstove, bilježe bitne pojmove - pamte date sadržaje - razlikuju pristupe u poimanju društva - analiziraju društvenu zbilju - argumentuju za i protiv nekoga stava - interpretiraju sociološko poimanje društvenih pojava i odnos prema drugim oblicima naučnoga znanja - povezuju sociologiju i druge nauke - provjeravaju vlastite stavove o društvu - vrednuju poziciju sociologije i poziv sociologa. 	<p>Pojam i predmet sociologije; sadržaj sociologije kao nauke; područje i discipline sociologije; pojam društva i društvenosti; sociologija i druge nauke.</p>	<p>Metod usmenoga izlaganja; dijalog, tekstualna metoda; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Istorija, Filozofija, Psihologija: određenje predmeta.</p> <p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost: etimologija.</p> <p>Psihologija: psihološke discipline.</p>

Tema 2: Metoda sociologije

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaji	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna karakteristike 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - slušaju izlaganje datoga 	<p>Pojam metoda;</p>	<p>Usmeno izlaganje;</p>	

<p>socioloških metoda</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije vezu teorijskoga objašnjenja i metodskih postupaka - razvija vještine posmatranja, razgovora, klasifikacije, mjerenja - upoznaje istraživačke tehnike - razvija vještinu interpretacije, ocijeni valjanosti postupaka. 	<p>sadržaja, bilježe bitne pojmove, pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje</p> <ul style="list-style-type: none"> - analiziraju osnovne metode postupke i tehnike - argumentuju za i protiv datih socioloških metoda - poimaju značaj osnovnih pojmova - iznose svoja zapažanja i pitanja - sintetišu date i nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih nauka - pišu kraće radove, rade istraživanja po izboru 	<p>istraživački proces; aspekti metode i tehnike u istraživanju; statistički pojmovi, postupci i prikazi; principi naučnoga saznanja u sociologiji.</p>	<p>anketa; intervju; kvalitativni intervju; debata; pisani radovi učenika/učenica; izrada baze podataka; analiza klasifikovanih informacija; statistički prikaz; oblici nastavnoga rada (grupni, frontalni i individualni).</p>	<p>Psihologija:</p> <p>tehnike za prikupljanje podataka.</p> <p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost:</p> <p>jezički standard.</p>
--	--	---	---	---

Tema 3: Svrha sociologije

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaji	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna se s osnovnim praktičnim ciljevima sociologije - razlikuje društvene probleme i pristupe u društvenome razvoju - prosuđuje upotrebljivost sociološkoga znanja u savremenome društvu i životu 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - otkrivaju praktični cilj sociologije - analiziraju osnovne ciljeve sociologije - potvrđuju ili osporavaju stavove i objašnjenja svrhe sociologije - čitaju izvorni tekst - iznose sopstveno zapažanje o ciljevima i mogućnostima praktične uloge sociologije 	<p>Sociologija kao osnovna društvena nauka; cilj sociologije; svrha sociologije; praktični ciljevi sociologije.</p>	<p>Usmeno izlaganje; analiza sadržaja; dijalog – debata; samostalni rad na izvornim sadržajima; oblici nastavnoga rada (grupni, frontalni i individualni).</p>	<p>Cilj drugih nauka: istorija, geografija, filozofija, umjetnost, psihologija...</p>

uopšte.	<ul style="list-style-type: none"> - verifikuju validnost svojih stavova o koristi sociološkoga znanja u društvu - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih nauka - pišu kraće radove i prikaze - promišljaju ciljeve i zadatke sociologije. 			
---------	--	--	--	--

Tema 4: Teorijski pristupi u sociologiji

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaji	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna osnovne teorijske pristupe - sazna osnovne postavke i pristupe poimanja društva nekad i sad - razvije kritički odnos prema objašnjenjima društvene zbilje - razvije analitički odnos prema spornim pitanjima - razvije smisao za sintetičko sociološko mišljenje. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - diskutuju osnovne oblike socioloških teorija - razlikuju teorijske pristupe i postavke u sociologiji - argumentuju za ili protiv socioloških stavova - sintetišu date pojmove, sadržaje i objašnjenja o sociološkim teorijama - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - pišu kraće radove, prikaze i eseje - kritički vrednuju različite pristupe i teoretske zamisli. 	<p>Teorijski pristupi; podjela socioloških teorija; istorija socioloških teorija; naturalizam, psihološke teorije, savremene sociološke dileme; strukturalizam, funkcionalizam.</p>	<p>Usmeno izlaganje; grupni rad; tekstualna metoda; pro et contra; oblici nastavnoga rada (grupni, frontalni i individualni).</p>	<p>Istorija: nastanak ideologija.</p> <p>Psihologija: psihološke teorije, razvoj psihologije.</p> <p>Filozofija: prosvjetiteljstvo, pozitivizam, marksistička filozofija.</p>

II ODJELJAK: ČOVJEK, DRUŠTVO, KULTURA

Tema 1: Čovjek i društvo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Socijalizacijski ciljevi	Sadržaj i oblik nastave	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije društvenost čovjeka kao totalitet - upozna antropološka poimanja čovjeka - sazna različita određenja društva - shvati društvenost kao ontološko određenje čovjeka - uoči vezu čovjeka, prirode i društva - uputi se u pojam i oblike svojine - uoči vezu između ličnih i kolektivnih ciljeva - pojmi strukturu društva, uloge u društvu i odnos među njima - razumije stratifikaciju modernoga društva - poveže društvene grupe i društvene uloge - sazna pojmove organizacije, institucije i asocijacije - razumije pojam društvenoga sistema - 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaju osnovne probleme i autore u kulturnoj antropologiji - analiziraju osnovne antropološke, kulturološke i sociološke pojmove - argumentuju za i protiv stavova - uočavaju antropološke i sociološke postavke o čovjeku i društvu - iznose svoja zapažanja o čovjeku i društvu - daju primjere iz života - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - pišu kraće radove, prikaze i eseje - kritički vrednuju društvene odnose, društveni poredak i mjesto društvenih institucija i organizacija. 	<p>Razvijanje društvenoga duha, tolerancije i solidarnosti; razvijanje sposobnosti za uočavanje problema drugih; razvijanje motivisanosti za rješavanje problema drugih (društva); razvijanje sposobnosti za stvaranje zdrave društvene klime; preuzimanje odgovornosti; eliminisanje društvenih predrasuda; tolerancija prema različitostima; prepoznavanje svoje uloge i položaja; harmonizacija uloga (uočavanje prioriteta); identifikacija grupne raznolikosti sredine; razvijanje vještina socijalizacijske adaptacije; sposobnost postizanja kompromisa i traženja konsenzusa; snalaženje u hijerarhiji društvenih položaja; razumijevanje normativnoga i vrijednosnoga sistema institucija u društvenoj sredini; težnja ka (postizanju) vertikalnoj prohodnosti (napredovanju); moralni odnos prema negativnim</p>	<p>Čovjek kao totalitet; antropološko određenje; čovjek kao djelatno i stvaralačko biće; društvo – pojam i tipovi; pojam i oblici društvene pojave; priroda i društvo; determinizam: prirodni i društveni; svojina i njeni oblici; struktura društva; društveni odnos, uloga i društveni položaj; elementi društvene strukture: društvene grupe; vrste i funkcije društvenih grupa; društvena organizacija; društvena institucija; asocijacija i birokratija; društveni sistemi, ideje, sastav i povezanost.</p> <p>Metoda usmenog izlaganja; dijalog – debata; tekstualna metoda; seminarski radovi učenika/ca; igranje uloga; performans; pro et contra; rad u parovima; tekstualna metoda; otvoreni razgovor; oblici nastavnog rada</p>	<p>Filozofija:</p> <p>filozofske discipline, polja i problemi filozofije, bivstvovanje – bivstvujuće, egzistencijalizam Sartr: Bivstvo i ništa, marksističko određenje čovjeka; čovjek i zajednica; dužnost i zadovoljstvo.</p> <p>Istorija:</p> <p>hrišćanstvo, teološka antropologija, građanske revolucije; društveni slojevi.</p> <p>Psihologija:</p> <p>čovjek kao psihičko biće – razvoj psihičkoga života; sredina – prirodna i društvena.</p> <p>Geografija:</p> <p>životna sredina.</p>

		pojavama (korupcija, mito, nepotizam...).	(frontalni, grupni i individualni).
--	--	---	-------------------------------------

Tema 2: Pojam kulture

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna različita određenja pojma kulture i kulturnih razlika - sazna značenje simbola i simbolički karakter kulture - upozna odnos kultura potreba – kulturne potrebe. - sazna o sistemima normi, ciljeva i vrijednosti društva - razlikuje normativno, vrijednosno u sociološkoj literaturi - analizira društvene zapovijesti i preporuke u crnogorskome društvu - 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju osnovne norme vrijednosti, simbole, zapovijesti i preporuke - analiziraju osnovne vrijednosne sistema - otkrivaju uzročne i posljedične odnose u kulturi - argumentovano potvrđuju ili osporavaju datost normi, istražuju, klasifikuju društvene norme po zadatome kriterijumu - čitaju izvorni tekst - iznose sopstveno zapažanje - samostalno formulišu pitanja - navode primjere iz neposrednoga života - razrješavaju vrijednosne dileme (etičko, pravno, religijsko, rodno) - verifikuju validnost sopstvenih stavova - sintetišu date sadržaje - povezuju nove sadržaje s drugim naukama - pišu kraće radove, prikaze i eseje. 	<p>Kultura – različito određenje; naučni pristup određenju kulture; normativni i vrijednosni sistemi; pojam simbola i simbolički karakter kulture; odnos norma – vrijednost; društvene zapovijesti i preporuke; vrijednosni sistem i tradicija.</p>	<p>Usmeno izlaganje; pisani radovi; skandalon; formiranje baze podataka; kolažna tehnika; tekstualna metoda; igranje uloga; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Istorija: razvoj kulture</p> <p>Filozofija: etika – ethes – moral, ja, drugi, odgovornost; etika, pravo, politika; dobro i vrlina.</p> <p>Istorija umjetnosti: određenje kulture, bit umjetnosti.</p>

Tema 3: Pluralizam kultura i supkultura

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Socijalizacijski ciljevi	Sadržaj / Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pojmi kulturni pluralizam u društvu - shvati odnos kultura – civilizacija - shvati uticaj heterogenosti (rodne, rasne, klasne, starosne, slojne itd.) na kulturnu raznolikost - shvati kulturne razlike među društvima, grupama, - uoči kulturne razlike i uzroke pluralnosti kulture - upozna uzroke i odlike masovne kulture - shvati kič i šund u kulturi - razumije turizam kao kulturnu ponudu, djelatnost i zabavu - shvati kulturni identitet i kulturne raznovrsnosti - upozna oblike supkulture i shvati odnos društvenih grupa i supkulture - shvati supkulturu 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju osnovne kulturne raznolikosti, sadržaj pojmova, oblike i tipove kulture - analiziraju kulturnu ponudu, turizam kao djelatnost – zabavu – ponudu - uočavaju osnovne kulturne razlike, tipove, surogate kulture - samostalno formulišu pitanja - navode primjere iz neposrednoga života - verifikuju validnost svojih stavova - sintetišu date sadržaje - pišu kraće radove, prikaze i eseje - kritički vrednuju oblike, tipove i sadržaje kulture i supkulture. 	<p>Spremnost i sposobnost uspostavljanja kulturnoga dijaloga s drugim kulturama; podizanje nivoa kulturne tolerancije; kritički stav prema medijima; razumijevanje duha vjerske i rasne tolerancije; uočavanje uzroka supkulturnih pojava u sopstvenome društvu; razumijevanje rodne identifikacije i rodni uloga.</p>	<p>Kulturna raznolikost; pojam i oblici kulture raznolikosti; društvene grupe i kultura; kultura i civilizacija; globalizacija i kultura; masovni mediji i nova kultura; masovna kultura; kič i šund; kulturna ponuda; turizam – društvena ponuda djelatnost – zabava.</p> <p>Pojam supkulture; struktura i supkultura; interesne – ciljne grupe i supkulture; elementi i supkulture; supkultura i urbano; mladi i supkultura; umjetnost i supkultura.</p> <p>Metod usmenog izlaganja; pisani radovi; formiranje baze sopstvenih podataka; rad na literaturi; izrada plakata i poruke; analiza TV sadržaja; igranje uloga kritičara TV i medijskih sadržaja; Igranje</p>	<p>Istorija umjetnosti:</p> <p>kič i šund – surogati kulture i umjetnosti; narodna kultura; supkultura, avangarda, alternativa.</p> <p>Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost:</p> <p>mediji – jezik, žargon, narodni jezik.</p> <p>Psihologija: motivacija – pojam potrebe.</p> <p>Geografija: turistički položaj Crne Gore i perspektive turizma u ekološkoj državi.</p>

mladih.			uloga; pro et contra; debata; oblici nastavnog rada. (frontalni, grupni i individualni).	
---------	--	--	--	--

Tema 4: Socijalizacija

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Socijalizacijski ciljevi	Sadržaj / Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - shvati pojam, vrste i funkcije socijalizacije - upozna faktore socijalizacije - sazna uzroke devijacije i elemente prisile u socijalizaciji - shvati ulogu lokalnoga, regionalnoga, nacionalnoga i religijskoga faktora u socijalizaciji - razumije društvenu interakciju i svakodnevni život - shvati rodnu jednakost - razvija nediskriminišući stav prema različitim seksualnim orijentacijama. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaju vrste socijalizacije - analiziraju uzroke devijacije, neprilagođenosti i prisile socijalizaciji - argumentuju za stavove ili protiv stavova - uočavaju značaj porodice u formiranju ličnosti - otkrivaju društvenu interakciju u rodnoj socijalizaciji - navode primjere iz života - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - kritički vrednuju društvene uslove socijalizacije, socijalizaciju i individualne slobode - rade istraživanje i prezentaciju na temu 	<p>Otkrivanje značaja porodice u formiranju ličnosti; rad na harmonizaciji odnosa u porodici (ozdravljenju sistema); rad na „ozdravljenju“ odnosa u razredu, sredini; podizanje nivoa individualnosti; prihvatanje kritike i razvijanje samokontrole i samokritičnosti; kritički odnos prema prisili u procesu socijalizacije; otklanjanje uzroka predrasuda lažnoga autoriteta; otklanjanje predrasuda o polnoj, rasnoj, nacionalnoj inferiornosti; rad na sopstvenoj nadgradnji; preuzimanje odgovornosti i kritički odnos prema konformizmu; razumijevanje tuđega</p>	<p>Vrste i određenja; subjekti socijalizacije; socijalizacija i individualna sloboda; faktori socijalizacije; društvena neprilagođenost i prisilna socijalizacija; društvena interakcija i svakodnevni život; rodna socijalizacija i rodna nejednakost; religijska socijalizacija; sloboda – izbor ličnosti.</p> <p>Metod usmenoga izlaganja; pisani radovi; rad u grupama; debata; tekstualna metoda; igranje uloga; analiza medijskoga sadržaja i programa; analiza kulturnih sadržaja u sredini; gost na času; radionice; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Psihologija:</p> <p>pojam i elementi socijalizacije, ličnost, društvena sredina i ličnost, kultura i ličnost, socijalna uloga, socijalna grupa, vrijednosti i moral, ljudi u masi, međuljudski odnosi i komunikacije.</p>

	pravo na različitost: seksualna orijentacija.	iskustva i posebnosti; uočavanje pozitivnoga i negativnoga (tolerancija i spremnost na pomoć); sposobnost za strpljivo i razumno rješavanje međusobnih konflikata i konflikata u društvu.		
--	---	---	--	--

Tema 5: Devijantno ponašanje i društveni nadzor

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Socijalizacijski ciljevi	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stekne uvid u oblike devijantnoga ponašanja - razumije uzrok i posljedicu devijantnosti (fokus na u moderno društvo) - objasni kriminal, prestupničko ponašanje i društveni ambijent - razumije posljedice kriminalnoga djelovanja u odnosu na pol (rodno uslovljeno nasilje) - razumije poziciju žrtve, krizu identiteta - razumije smisao i funkciju preventivnoga 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identificuju oblike i uzroke devijantnoga ponašanja - analiziraju osnovne pojmove o devijantnosti - argumentuju za ili protiv datih mišljenja - uočavaju posljedice kriminalno / rodno uslovljenoga nasilja, poziciju žrtve; uočavaju smisao i funkciju društvenoga nadzora, - otkrivaju mogućnost analize, istraživanja i klasifikovanja uzroka i oblika društvene nejednakosti - navode primjere iz života - povezuju nove sa srodnim sadržajima drugih oblasti - kritički vrednuju devijantnosti u modernome društvu, funkcije 	<p>Pojam devijacije; uzroci i funkcije devijantnoga ponašanja; oblici devijantnosti; društveni nadzor – sankcije.</p>	<p>Metod usmenoga izlaganja; radionica; otvoreni razgovor s ekspertima iz različitih oblasti; statistički metod; formiranje grupe; („grupa za pomoć“); oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Psihologija:</p> <p>društvene psihoze i neuroze, uzroci devijantnosti, preventivnost, stavovi, predrasude i glasine, motivacija.</p>

djelovanja, sankcije, društvenoga nadzora	društvenoga nadzora i preventivnoga djelovanja – sankcija.			
---	--	--	--	--

III ODJELJAK: DRUŠTVENA STRATIFIKACIJA

Tema 1: Društvena slojevitost

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije društvenu slojevitost - shvati uzroke i faktore raslojavanja društva: bogatstvo, moć, ugled, status, znanje, manipulacija... - razumije vezu između strukturnih razlika i ideologije kao opravdanja - upozna glavne oblike slojevitosti - uoči značaj razlika između različitih oblika slojevitosti - shvati pojam slojne isključivosti - shvati razliku između društvenih slojeva i klasa - upozna rodnu stratifikaciju - razumije društvenu, individualnu i grupnu pokretljivost 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - slušaju izlaganje - bilježe i pamte bitne pojmove i sadržaje - otkrivaju uzroke društvene slojevitosti - povezuju strukturalne razlike i ideologije kao opravdanja - argumentuju svoje stavove i mišljenja - navode primjere iz života - verifikuju validnost sopstvenih stavova - sintetišu date sadržaje - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, prethodnim znanjem i iskustvom - pišu kraće radove - pismeno rješavaju zadatke - kritički vrednuju kvalitativna svojstva otvorenih i zatvorenih društava - prognoziraju društvenu mobilnost svoju, grupe i društva. 	<p>Pojam i uzroci društvene slojevitosti; oblici društvene slojevitosti; kasta, stalež, sloj; klasa; rod i stratifikacija; slojna isključivost – društvena isključivost; pojam i oblici mobilnosti; otvorena i zatvorena društva; društveni značaj mobilnosti.</p>	<p>Usmeno izlaganje; rad u grupama; seminarski rad; grafički radovi; pro et contra; debata; otvoreni razgovor; tekstualna metoda; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Istorija:</p> <p>društveni slojevi, klasa, kasta, sloj, društvene promjene.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - stekne sposobnost razlikovanja otvorenih i zatvorenih društava - razlikuje društvenu mobilnost grupe, društva i sebe. 				
--	--	--	--	--

Tema 2: Društvena nejednakost i socijalne razlike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - shvati slojnu strukturu društva - razumije nejednakost društvenih položaja - upozna teorijske pristupe društvenoj nejednakosti - upozna istorijat pojma jednakosti među ljudima - upozna smisao društvene podjele rada - razumije povezanost raspodjele svojine i društvene moći s društvenom nejednakošću - upozna modele vertikalne strukture društva i crnogorskoga društva - pojmi smisao 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju uzroke i oblike društvenih nejednakosti, uočavaju socijalne razlike - analiziraju nejednakosti društvenih položaja i teoretske pristupe i objašnjenja društvene nejednakosti; modele vertikalne strukture društva - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje - uočavaju i interpretiraju značaj društvene podjele rada, vezu između raspodjele svojine i društvene moći kao uzroka nejednakosti - otkrivaju uzroke i posljedice društvenoga siromaštva, mogućnosti vertikalne i horizontalne pokretljivosti - navode primjere iz života - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz 	<p>Pojam i uzroci društvene nejednakosti; vrste nejednakosti društvenih položaja; teorijska objašnjenja društvenih nejednakosti; teološki pojam jednakosti; društvena podjela rada i nejednakost; ljudi i resursi; raspodjela svojine; raspodjela moći; teorijski pristupi i modeli vertikalne strukture; socijalne razlike – socijalna distanca; pauperizacija.</p>	<p>Usmeno izlaganje; rad u parovima; seminarski rad; grafički radovi; sučeljavanje stavova i ideja: pro et contra; debata; otvoreni razgovor; tekstualna metoda; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Istorija: društveni slojevi, društvene nejednakosti, klase, staleži.</p>

pauperizacije.	drugih oblasti - pišu kraće radove, prikaze i eseje - kritički vrednuju društvene nejednakosti i socijalne razlike u društvu.			
----------------	---	--	--	--

Tema 3: Društvena moć

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
Učenik/učenica treba da: - razlikuje pojmove <i>vlast</i> i <i>moć</i> - razumije osobine nosioca društvene moći - upoređuje i razumije manifestne oblike društvene moći - vrednuje različite oblike društvene moći - uočava i analizira moć, znanje i informaciju - definiše manipulaciju i oblike ispoljavanja (i nedemokratskih vidova moći).	Učenici/učenice: - identifikuju izvore i oblike društvene moći, osobine nosioca društvene moći, izvore društvene moći u svojoj sredini i društvu - analiziraju oblike društvene moći - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje - uočavaju vezu moći i odlučivanja, ulogu političkih grupa - iznose svoja zapažanja, pitanja i primjere iz života - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - kritički vrednuju osnovne vrijednosti društva, oblike manipulacije, „nove vrijednosti“, vezu	Pojam društvene moći; izvori društvene moći; svojina i društvena moć; moć i odlučivanje; politički sistem i društvena moć; političke grupe i politička odluka.	Usmeno izlaganje; skandalon; debata; simulacija; istraživački projekat; grafički prikaz; tekstualna metoda; oblici nastavnoga rada (grupni, individualni i frontalni).	Istorija: društveno raslojavanje i društvena nejednakost, nastanak države i privatne svojine, tehnološke revolucije.

	društvene moći, položaja i kvaliteta života.			
--	--	--	--	--

IV ODJELJAK: RAD, DRUŠTVENE GRUPE I INSTITUCIJE, DRUŠTVENE PROMJENE

Tema 1: Rad i društvo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - usvoji pojam <i>rad</i> - shvati antropološku i kulturološku odredbu rada - shvati smisao društvene podjele rada - pojmi odlike rada i radnih uslova u različitim vremenskim distancama - shvati značaj profesionalne orijentacije - analizira radnu motivisanost - uoči razlike između rada i društvenoga djelovanja - uoči odlike profesionalnoga rada - sazna uzroke nezapošljenosti i diskriminacije u radu - shvati uzroke industrijskoga konflikta - uoči ulogu i način 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaju odlike rada, profesionalnoga rada, zanimanja, tradicionalnoga rada - analiziraju motivisanost, značaj društvene podjele rada i različite pristupe u tumačenju rada - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje - čitaju izvorni tekst - uočavaju i interpretiraju značaj društvene podjele rada, karakter i značaj profesionalne orijentacije, značaj jednakoga vrednovanja rada muškarca i žene - otkrivaju uzroke industrijskoga konflikta, uzroke nezapošljenosti i diskriminacije u procesu rada, uočavaju ulogu sindikata - navode primjere iz života 	<p>Pojam i odlike rada; čovjek kao radno i tehničko biće; antropološko i kulturno određenje rada; rad i identitet; rad i društveno djelovanje; dihotomija: fizički – umni rad; značaj i funkcija društvene podjele rada; podjela rada i društvena struktura; profesionalni rad; nezapošljenost; žene i rad; industrijski konflikt i sindikat; nejednakosti u oblasti rada.</p>	<p>Metoda usmenoga izlaganja; dijalog; rad na tekstu; statistički metod; anketa; oblici nastavnoga rada (grupni, frontalni i individualni).</p>	<p>Građansko obrazovanje:</p> <p>rad i vrijednosti, rad i radna sredina, radna sredina.</p> <p>Istorija:</p> <p>društvena podjela rada.</p> <p>Psihologija:</p> <p>profesionalna orijentacija.</p>

djelovanja sindikata - uoči mogućnosti i uslove profesionalne promocije žene -	- povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - kritički vrednuju poziciju čovjeka u procesu rada, rad kao bještvo od samootuđenja, rodnu toleranciju u sferi rada.			
--	---	--	--	--

Tema 2: Tehnika i društvo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
Učenik/učenica treba da: - zna značenja pojmova tehnike i tehnologije - uoči svojstva različitih tehnoloških nivoa razvoja društva - analizira moć tehnologije - uočava vezu tehnološke moći i društvenoga kretanja - uoči posljedice upotrebe različitih tehnologija - analizira i uočava uticaj tehničkoga determinizma na čovjeka i društvo - dijagnostikuje posljedice	Učenici/ce: - identifikuju odlike i svojstva različitih nivoa razvoja društva - analiziraju posljedice upotrebe različitih tehnologija - argumentuju stavove - dokučuju vezu tehnološke moći i društvenoga kretanja, posljedice tehnološkoga razvoja na radnu sredinu; posljedice „prljave“ tehnologije - iznose svoja zapažanja, pitanja i primjere iz života - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - pišu kraće radove, prikaze i eseje - kritički vrednuju karakteristike profesionalnoga rada,	Pojam tehnologije i tehnike; tehnološki nivoi razvoja društva; tehnička moć i društveno kretanje; uslovi radne sredine; društvene posljedice upotrebe različitih tehnologija; tehnološki razvoj i ekološka kriza; tehnički determinizam.	Metod usmenoga izlaganja; dijalog; debata; pisani radovi; grafički radovi; statistički metod; internetska informacija; tekstualna metoda; oblici nastavnoga rada (grupni, frontalni i individualni).	Istorija: tehničke revolucije, pronalasci i napredak tehnike. Biologija: uzroci zagađenja životne sredine.

tehnološkoga razvoja na radnu sredinu i ekološko zagađenje.	diskriminacije u oblasti rada, hijerarhiju društvenih odnosa na osnovu rada.			
---	--	--	--	--

Tema 3: Teritorijalne grupe

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna tipove prostornih grupa - zna prostorne grupe na lokalnome, regionalnome, nacionalnome i globalnome nivou - identifikuje karakter društvenih odnosa u okviru naselja - shvati proces deagrarizacije - upozna proces urbanizacije i urbane kulture - shvati smisao uređenja prostora i prostornoga razvoja - shvati značaj ekološke strategije. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju prostorne grupe na lokalnome, regionalnome, nacionalnome i globalnome nivou, - analiziraju proces urbanizacije i urbane kulture, deagrarizaciju i značaj ekološke strategije crnogorskoga društva - argumentuju za neke stavove ili protiv njih - uočavaju društvene odnosa u okviru naselja, smisao uređenja prostora, prostorni razvoj - formulišu pitanja i navode primjere iz života - povezuju nove sa srodnim sadržajima drugih oblasti - kritički vrednuju pozitivne i negativne posljedice industrijalizacije, reorganizaciju i oživljavanje sela, ekološku strategiju svoga društva i društva uopšte. 	<p>Vrste prostornih grupa; određenje naselja; funkcije naselja; naselje i društveni faktori; naselje i društveni odnosi; urbanizacija; urbana kultura; deagrarizacija; uređenje prostora; ekološka strategija.</p>	<p>Usmeno izlaganje; debata; diskusija; pro et contra; statistički metod; seminarski rad; rad na tekstu; projektni rad; čas u prirodnome ambijentu; oblici nastavnoga rada (grupni, frontalni i individualni).</p>	<p>Geografija: tipovi i karakteristike naselja, stanovništvo i naselja.</p> <p>Istorija: nastanak naselja, grad i država, industrijsko društvo.</p> <p>Građansko obrazovanje: pojam <i>građanin</i> (politički i teritorijalno), osnov urbane kulture.</p>

Tema 4: Porodica

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Socijalizacijski ciljevi	Sadržaj / Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spozna sociološko određenje porodice - uputi se u istorijske oblike porodice - uoči značaj braka i srodstva - shvati razliku između porodice i domaćinstva - sazna funkcije porodice - uporedi kvalitativna svojstva savremene i tradicionalne porodice - uoči devijantne oblike ponašanja u porodici: zloupotreba dece, nasilje u porodici - spozna i analizira alternative porodice i braka. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaju istorijske forme porodice, društvene faktore koji utiču na funkcije porodice, značaj braka i srodstva u sopstvenome društvu i društvu uopšte - analiziraju kvalitativna svojstva savremene i tradicionalne porodice - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje - uočavaju i interpretiraju razlike između porodice i domaćinstva, devijantne oblike ponašanja u porodici, zloupotrebu dece, nasilje u porodici itd. - otkrivaju pravilne stavove prema instituciji srodstva (tradicionalnoga i duhovnoga), prema homoseksualnoj porodici - samostalno formulišu pitanja - navode primjere iz života - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - kritički vrednuju i analiziraju alternative porodice i braka, tendencije u izgradnji. 	<p>Hominizacija odnosa u porodici; formiranje pravilnoga odnosa prema zvaničnome braku i konkubinatu; prevazilaženje konflikta u porodici; izbjegavanje međugeneracijskoga konflikta u porodici; njegovanje simbling odnosa (brat – sestra) u porodici; upoznavanje s uzrocima i posljedicama „bijeke kuge“; stvaranje pravilnoga odnosa prema vrijednostima tradicionalne i savremene porodice; upoznavanje s društvenim akcijama u „oživljavanju“ reproduktivne funkcije porodice; izgradnja odnosa prema homoseksualnoj porodici; izgradnja pravilnoga stava prema instituciji srodstva i tradicionalnoga</p>	<p>Porodica kao društvena zajednica; istorijski modaliteti porodice; institucije porodice; vjerski smisao porodice i braka; porodica – porodična zajednica – domaćinstvo; funkcije porodice; savremena i tradicionalna porodica; uticaj društvenih faktora na tip, karakter i funkcije porodice; „mračne strane porodice“; alternativa braka i porodice: kohabitacija, komuna, homoseksualni brak i porodica.</p>	<p>Građansko obrazovanje: porodica.</p> <p>Psihologija: faktori socijalizacije; devijantni oblici ponašanja ličnosti i grupe.</p>

		(duhovnoga) srodstva; razumijevanje i pozitivan odnos prema tendenciji izgradnje fleksibilne porodice; upoznavanje s djelatnostima NVO sektora u otkrivanju nasilja u porodici.		
--	--	---	--	--

Tema 5: Nacija

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna oblike i istorijsku evoluciju etničkih grupa - sazna značenja pojmova <i>etnos</i>, <i>natio</i>, <i>narod</i> i <i>nacija</i> - shvati proces asimilacije - upozna uslove nastajanja nacija u modernoj građanskoj epohi - upozna osnovne teorije o nacijama i karakterizacije nacija - usvoji pojam nacije kao političkoga naroda - shvati naciju kao istorijski i kulturni fenomen 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju oblike i elemente etničkih grupa, asimilaciju, elemente nacije - analiziraju istorijske okolnosti u određenju nacije, društvene antagonizme i predrasude, ulogu građanina/građanke - argumentuju za neke stavove ili protiv njih - uočavaju i interpretiraju naciju kao političku, istorijsku i kulturnu kategoriju - otkrivaju osnovne karakteristike multietničkoga društva, etničke odnose u 	<p>Pojam i odlike etničkih grupa; podjela i karakteristike; istorijska evolucija etničkih grupa; elementi etničke grupe; asimilacija; savremene etničke grupe; nacija – pojam i istorijsko ishodište; različiti pristupi određenju nacije; nacija – sloboda – samodovoljnost; nacija kao politička zajednica građana/građanki; narod – nacija; nacionalna identifikacija; predrasude, diskriminacija, etnički</p>	<p>Usmeno izlaganje; dijalog; debata; otvoreni razgovor; sučeljavanje stavova; statistički metod; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni); seminarski rad; tekstualna metoda; projektni rad; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Istorija: nacija i nacionalna svijest, nacionalne revolucije, Crna Gora u XIX i XX vijeku, Crna Gora u doba Petra I. Oblikovanje crnogorskoga nacionalnog identiteta u vrijeme knjaza Danila.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - upozna se s idejom nacije kao zajednice građana/građanki - razumije značaj pitanja o etničkoj i nacionalnoj pripadnosti - uoči društvene antagonizme i predrasude vezane za naciju - uoči smisao veze vjera – nacija - shvati vrijednost multinacionalnoga društva - sazna osnovne elemente procesa nastanka crnogorske nacije i razumije nacionalne težnje u crnogorskome društvu. 	<p>prošlosti i danas u crnogorskome društvu</p> <ul style="list-style-type: none"> - postavljaju pitanja i daju primjere iz života - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti - pišu kraće radove, pismene interpretacije i prikaze - pismeno rješavaju zadatke - analiziraju multinacionalni karakter crnogorskoga društva. 	<p>antagonizam, vjera – nacija (psihološka veza); etnička dihotomija; multinacionalno društvo; nacionalni odnosi u crnogorskome društvu.</p>		
--	---	--	--	--

Tema 6: Država

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna određenje države kao političke i pravne institucije - analizira tipove državnih vlasti - upozna odlike savremene države – analiza kvalitativnih svojstava - pojmi način 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju glavne teorije države i oblike državne vlasti - analiziraju izvore političke moći, legalnost i legitimnost vlasti, pojam suverenosti, nacionalnu i nadnacionalnu - argumentuju svoja 	<p>Pojam države; elementi i forme državne vlasti; teorije države; pravna država; vladavina prava, konstitucionalizam; podjela vlasti NVO sektor – civilna društva; država kao javni servis; država „blagostanja“; „minimalna“ država; unija; politička moć i legitimnost;</p>	<p>Usmeno izlaganje; kvalitativni intervju; otvoreni razgovor; debata; seminarski rad; statistički metod; rad na literaturi; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>Istorija: uzroci nastanka države, pravna država.</p> <p>Građansko obrazovanje: političke grupe, politička moć, pravo,</p>

<p>funkcionisanja savremene države</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna osnovne sfere modernoga društva - shvati izvore političke moći, legalnost i legitimnost vlasti - usvoji pojmove: građanin/građanka, demokratija, vladavina prava, pravna država, parlamentarizam podjela vlasti - sazna iskustva drugih država (tranzitnih i otvorenih društava) i oblike političkoga odlučivanja - shvati značaj žena u politici - shvati značaj NVO sektora - shvati pojam suverenosti u uslovima globalizacije. 	<p>mišljenja</p> <ul style="list-style-type: none"> - analiziraju pitanje o mjestu građanina/građanke u sistemu, učešće u političkome odlučivanju, mjesto žene u politici u crnogorskome društvu - analiziraj rodnu, nacionalnu, etničku i građansku pokretljivost - povezuju nove sa srodnim sadržajima drugih oblasti - kritički vrednuju demokratska pravila igre, demokratiju kao proces, različite pristupe u određenju cilja i funkcije države. 	<p>legalitet i legitimitet; građanin/građanka; političke grupe: partije i pokreti; političke organizacije; žene i politika; suverenitet danas.</p>		<p>pluralizam.</p>
--	---	--	--	--------------------

Tema 7. Društvene promjene i razvoj

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi / sadržaj	Oblik nastave / učenja	Korelacija
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upozna odlike tradicionalnoga i modernoga društva - upozna objašnjenja društvenih promjena - shvati proces 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju odlike tradicionalnoga i modernoga društva, suštinu društvene promjene, tranziciju kao promjenu 	<p>Dihotomija: tradicionalno – moderno društvo; „kraj istorije“; teorijske dileme razumijevanja društvenih promjena;</p>	<p>Usmeno izlaganje; projektni rad; seminarski rad; pro et contra; kolažna tehnika; debata; rad u grupama; čas u</p>	<p>Istorija: revolucija, revolucija u SAD-u, revolucija u Francuskoj, revolucija u SSSR-u,</p>

<p>tranzicije</p> <ul style="list-style-type: none"> - uoči razliku između liberalizacije i demokratizacije - analizira revoluciju kao način društvene promjene - uoči nacionalne, regionalne i globalne promjene - uoči promjene i krize društva - analizira ključne probleme modernih društava i njihove moguće razvojne perspektive - razumije ekološku orijentaciju, akciju i pristup kao strategiju Crne Gore. 	<ul style="list-style-type: none"> - misle o revoluciji kao načinu društvene promjene, ekološku orijentaciju - analiziraju akcije i pristupe u strategiji društvenih promjena u Crnoj Gori, - prepoznaju i diskutuju ključne probleme modernih društava i njihove moguće razvojne perspektive, - argumentuju svoja mišljenja - čitaju tekstove - uočavaju i interpretiraju nacionalne, regionalne i globalne promjene, promjenu i krize, odnos teološkoga i prirode - navode primjere iz života - povezuju nove sa srodnim sadržajima drugih oblasti - pišu kraće radove - razmišljaju o globalizaciji, tradiciji i progresu, značaju životne sredine i promjenama u društvenome ambijentu. 	<p>tranzicija kao promjena; liberalizacija i demokratizacija; akteri i strategija promjene; pojam i karakter revolucije; nacionalne, regionalne i globalne promjene; ekološka kriza i sociološko pitanje i društveno iskušenje; priroda – religije; futurologija i društvo.</p>	<p>prirodnome ambijentu; rad u ekosekciji; rad na tekstu; izrada plakata; izrada poruka; oblici nastavnoga rada (frontalni, grupni i individualni).</p>	<p>tehnička revolucija, slom socijalizma.</p> <p>Ekologija / Biologija: pojam ekologije, zagađenje životne sredine, globalno zagađenje.</p> <p>Geografija: opšte geografsko-ekonomske odlike savremenoga svijeta, politička karta savremenoga svijeta.</p>
---	---	---	---	--

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Odnos obaveznih sadržaja u odnosu na izborne je 50 časova naspram 22, ako se uči u trećem razredu ili ako se uči u četvrtom razredu, 46 časova naspram 18 časova (ili 25%). Otvoreni dio programa ispunjen je temama iz građanskog obrazovanja.

Pri obradi ovih tema posebnu pažnju treba usmjeriti na objašnjenje i usvajanje znanja o crnogorskom društvu kroz komparativni pristup sa modernim, demokratskim i razvijenim društvima, a posebno sa društvima u tranziciji.

U nastavnom programu se potencira povezanost znanja o društvu, koje učenici/e već imaju iz drugih oblasti, sa sociološkim idejama i metodskim pristupima, pri čemu se potencira aktuelnost znanja i iskazuje karakter sociologije da pomogne u racionalnom objašnjenju i poimanju društvenih pojava. Zato u nastavnim aktivnostima treba potencirati stalnu vezu između apstraktne i empirijske strane objašnjenja, a što posebno treba da koristi u objašnjenju sopstvenog društva. Sociološki pojmovnik je moguće proširiti i obrazložiti sekundarnim izvorima (statistički godišnjak, istraživanje agencija...), interpretacijama članaka iz sredstava informisanja, periodike, odlomcima iz stručne literature, istraživačkih radova itd. Time se proučavanje socioloških problema približava pitanjima koja su bliska svakodnevnom životu i iskuseima učenika/ca, a ujedno podstiče se samostalnost, timski rad, tj. zainteresovanost učenika/ca da samostalno tragaju za informacijama i znanjima, a da preko njih na sociološki način razumiju i objasne društvene aspekte sopstvenog društva.

Posebno je potrebno naglasiti različitost teorijskih objašnjenja u sociologiji, razlike posebno isticati pri objašnjavanju pojedinih tema i socioloških problema. Različitost teorijskih pristupa bitno utiče i na izbor različitih nastavnih postupaka, kao i na formiranje različitih predstava o praktičnom značaju socioloških saznanja. Obrada zadatih tema mora biti usmjerena tako da učenici/e spoznaju međusobnu povezanost društvenih pojava uopšte i u konkretnom slučaju.

Takav pristup omogućava povezivanje socioloških saznanja sa saznanjima iz drugih predmetnih oblasti i osposobljava učenike/ce za interferenciju sociološkog znanja sa objašnjenjima u drugim područjima nauke.

Proučavanje sociologije zahtijeva izbor didaktičkih metoda koje omogućavaju da učenik/ca u najvećoj mjeri bude aktivan/na (debata, igranje uloga, učenja putem otkrića, analiza udžbeničkog teksta, pro et contra, pretraživanje baze podataka, istraživanje u medijateci, formiranje i korišćenje lične datoteke, grafički prikaz, gost na času, uloga kritičara TV i drugih medijskih sadržaja, izrada plakata i poruka, izrada mini projekta, izrada i analiza eseja...), što omogućava visoki stepen samostalnosti i inicijativnosti učenika/ca. Izbor mora biti u službi očekivanog, da se učenici/e osposobe da dosljedno upotrebljavaju sociološku terminologiju i jasno izražavaju i primjenjuju sociološko znanje, da podstakne aktivno učešće učenika/ca u nastavi i omogući ostvarenje ciljeva predmeta i programskih sadržaja.

6. KORELACIJE MEĐU PREDMETIMA

Značaj korelacije među predmetima posebno je izražen u lakšem razumijevanju međusobno povezanih nastavnih predmeta i u različitim naučnim pristupima u objašnjavanju iste pojave.

Povezivanje sadržaja sociologije i drugih predmetnih oblasti, upućuje nastavnike/ce na timski rad i uvid u nastavne sadržaje kako na horizontalnom, tako i na vertikalnom nivou nastavnog plana.

Pri određenju ciljeva i sadržaja nastavnog programa, nastavnik/ca isticanjem korelacije učenicima/ama znatno olakšava razumijevanje međusobne povezanosti sociološkog znanja i znanja iz maternjeg jezika i književnosti, istorije, filozofije, psihologije, geografije, istorije umjetnosti, ekologije, informatike, građanskog obrazovanja, matematike... Na taj način znanje se efikasno usvaja, trajno zadržava – dobija svoju funkcionalnost.

7. STANDARDI ZNANJA (ISPITNI KATALOG)*

Od učenika/ca se očekuje da:

- steknu sposobnost da znaju, razumiju i obrazlože osnovne sociološke pojmove i ideje, teorijske i metodološke pristupe i postupke iz osnovnog – obaveznog dijela programa, kao i one koji su uključeni u otvoreni dio;
- pravilno upotrebljavaju, identifikuju i prepoznaju osnovne pojmove u teoretskom pristupu i svakodnevnoj praksi;

- razumiju i sociološki interpretiraju izvorni sadržaj, informaciju, govor, poruku;
- samostalno koriste literaturu i informacije, formiraju svoju ili učestvuju u formiranju baze podataka grupe;
- samostalno primjenjuju metodički postupak, napišu esej, seminarski rad u okviru obavezne ili izborne teme.

NAPOMENA: U okviru rasporeda radnog vremena (40-časovna radna nedjelja, 8-časovno radno vrijeme), prosječno uspješnom/oj učeniku/ci (ocjena – dobar 3), potreban je **jedan čas** aktivnog učenja van nastave, tj. kući, za savladavanje planiranih sadržaja predmeta.

***NAPOMENA:** Ispitni katalog za prosječno znanje obuhvata svaki sadržajni ciklus (tematsku cjelinu).

1. Uvod u sociologiju

Učenici/učenice treba da znaju da:

- definišu sociologiju kao nauku
- uoče specifičnosti sociologije i drugih društvenih nauka
- odrede osnovne elemente sociologije kao nauke
- odrede cilj i zadatak sociologije
- nabroje preteče sociologije
- prave razliku između predistorije i istorije sociologije
- nabroje elemente sociološkoga metoda
- nabroje tehnike sociološkoga metoda
- nabroje i uoče razliku između starijih i savremenih socioloških teorija.

2. Čovjek, društvo, kultura

Učenici/učenice treba da znaju:

- jedno suštinsko određenje čovjeka i da ga objasne (po izboru učenika/učenice)
- da odrede pojam društva
- određenje i elemente društvene pojave
- suštinu pojma i oblike determinizma
- određenje pojma svojine i da nabroje njene oblike
- da objasne pojam društvene strukture
- uoče razliku između društvene uloge i društvenoga položaja
- da odrede pojam, elemente i vrste društvenih grupa
- razliku između društvene institucije i organizacije
- jednu od definicija kulture i njeno objašnjenje (po izboru učenika/učenice)
- da objasne pojam simbola
- da uoče razliku između tradicije i progresa
- da uoče razliku između pojma kulture i civilizacije
- da nabroje društvene uslove za nastanak i karakteristike masovne kulture

- da objasne fenomene kiča i šunda
- da objasne pojam supkulture
- da uoče razliku između pojmova *supkultura – kultura – kontrakultura*
- da definišu pojam religije
- da analiziraju tipove religioznosti primitivnih zajednica
- da nabroje tipove i glavne komponente monoteističkih religija
- da uoče razliku između magije i religije
- da uoče razliku između vjere i religije
- da objasne pojam i nabroje subjekte socijalizacije
- da objasne pojam i nabroje oblike devijantnoga ponašanja
- da objasne oblike i uticaj sankcija na eliminaciju (društveno prevazilaženje) devijantnoga ponašanja.

3. Društvena stratifikacija

Učenici/učenice treba da znaju da:

- objasne pojam i uzroke društvene nejednakosti
- nabroje vrste društvenih nejednakosti
- uoče paralelu *društvena nejednakost – jednakost*
- objasne relaciju *društvena podjela rada – nejednakost*
- objasne pojam vertikalne strukture društva
- nabroje uzroke socijalnih razlika
- objasne pojam društvene pokretljivosti
- nabroje i razlikuju oblike društvene slojevitosti (kasta, stalež, klasa, sloj...)
- objasne pojam otvorenoga i zatvorenoga društva
- definišu pojam i nabroje izvore društvene moći
- objasne vezu između društvene moći, političke grupe i odlučivanja.

4. Rad, društvene grupe i institucije, društvene promjene

Učenici/učenice treba da znaju da:

- definišu rad i nabroje karakteristike rada
- objasne neku od teorijskih određenja rada (po izboru učenika/učenica)
- uoče razliku između rada, društvenoga djelovanja, zanimanja i profesije
- nabroje osnovne oblike društvene podjele rada (objasniti neku od podjela po slobodnome izboru)
- objasne uzroke nejednakosti oblasti rada
- nabroje društvene grupe vezane za sferu rada, profesije, zanimanja, ekonomsko-socijalnih prava
- objasne pojam tehnike i tehnologije
- uoče razliku između tehnoloških nivoa
- objasne uticaj tehničkoga determinizma
- naprave posljedice upotrebe različitih tehnologija (objasne neke od posljedica po slobodnome izboru)

- nabroje vrste prostornih grupa
- definišu pojam nasilja
- definišu pojam urbanizacije i deagrarizacije
- definišu porodicu kao primarnu ljudsku zajednicu
- nabroje funkcije i tipove porodice
- uoče razliku između harmonične i disharmonične porodice
- prave razliku između braka i porodice
- nabroje oblike braka i srodstva
- definišu pojam i navedu karakteristike etničkih grupa
- nabroje karakteristike nacije i objasne jedno određenje (po slobodnome izboru)
- definišu pojam asimilacije i nacionalne identifikacije
- uoče razliku između naroda i nacije
- nabroje neke od osobenosti crnogorske nacije
- definišu i nabroje elemente države
- nabroje forme državne vlasti
- objasne neku od teorija države (po slobodnome izboru)
- definišu pojmove: *građanin/građanka, politička partija, organizacija, pokret*
- definišu pojam suvereniteta.
- uoče paralelu između tradicionalnoga i modernoga društva
- definišu pojam društvene promjene, tranzicije, demokratizacije i liberalizacije
- navedu i objasne neku od teorija društvene promjene (po slobodnome izboru)
- objasne pojam ekologije
- objasne uzroke i oblike ekoloških problema i načine prevazilaženja
- objasne suštinu pojma *ekološka država* (na primjeru Crne Gore).

8. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I OCJENJIVANJA

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje mora biti u funkciji osnovnih ciljeva predmeta, a obuhvata stepen usvojenosti znanja, razumijevanje sadržaja programa, provjeru analitičkog i sintetičkog rasuđivanja, primjenu usvojenog i aktivan odnos prema znanju. Cilj aktivnog pristupa u nastavi jeste razvoj ličnosti, individualnosti učenika/ce, njegovo/njeno zadovoljstvo predmetnim aktivnostima, napredak u poređenju sa početnim stanjem, motivisanost i zainteresovanost za rad, aktivnosti, razvoj ličnosti.

Provjeravanje i ocjenjivanje mora biti u skladu sa informativnim, formativnim i ciljevima socijalizacije. Provjera mora biti raznolika i u funkciji usvajanja novih znanja, zatim kako učenik/ca uči, razumije i upotrebljava novo znanje.

Provjeravanje i ocjenjivanje pored opštih načina i oblika (usmeno ili pismeno), mora sadržavati i posebne – specifične oblike koji postaju "obavezni" zbog specifičnosti samog predmeta sociologije (seminarski radovi, grafički prikazi, izvještaji istraživanja, izrada eseja, testovi, statistički prikazi...). Prilikom vrednovanja i ocjenjivanja mora se voditi računa o osnovnim pravilima vrednovanja i ocjenjivanja: svestranosti, kontinuiranosti, objektivnosti, individualizaciji, javnosti i uvidu u kriterijume ocjenjivanja. Ocjena mora da ima stimulatívni karakter i podsticaj za dalje interesovanje učenika/ca za nastavni predmet.

Pri ocjenjivanju se poštuje poznavanje, razumjevanje i mogućnost primjene novih znanja. Proces vrednovanja i ocjenjivanja mora da obuhvati naučnu – predmetnu pismenost, sposobnost analize, interpretacije, kao i primjenu naučnih znanja.

Učenik/ca treba da pokaže:

- poznavanje socioloških pojmova u obimu određenom predmetnim katalogom;
- poznavanje teorijskih osnova sociologije, socioloških ideja i pojmova;
- poznavanje sociološkog metoda, metodskih postupaka;
- mogućnost upotrebe usvojenih znanja u novim slučajevima i sociološko objašnjenje nove situacije.

Učenik/ca na polju analize i interpretacije treba da pokaže:

- mogućnost analize kraćih socioloških tekstova, govora, klasifikovanih informacija;
- mogućnost za upotrebu socioloških pojmova i osnovnih metoda pri objašnjavanju društvenih pojava;
- mogućnost povezivanja sociološkog znanja sa drugim društvenim i prirodnim naukama;
- mogućnost jasne upotrebe socioloških ideja.

Za učenike/ce koji/e pokazuju izuzetnu sposobnost (nadareni/e učenici/e) posebno treba definisati kroz način realizacije, uslove za napredovanje i način provjeravanja i ocjenjivanja.

Učenici/e tog nivoa treba da pokažu i:

- individualno savladavanje građiva;
- samostalno korišćenje udžbenika i literature;
- mogućnost samostalnog ili grupnog pripremanja i izvođenja projekta.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU NASTAVE

a) Materijalni uslovi, standardi i normativi

Za realizaciju nastavnog programa i aktiviranje učenika/ca, neophodno je korišćenje materijalnih sredstava koja olakšavaju proces, podižu motivaciju i interesovanje i omogućavaju primjenu različitih metodskih postupaka. U nastavi je neophodno korišćenje računara i dodatne opreme (diskete, video-disk, CD, školski softver), dijafilmova, nastavnih filmova itd. Pored tehničkih pomagala neophodno je i moguće koristiti i resurse kao što su: školska (ili seminarska) biblioteka (mediateka sa obavezanim udžbenicima, enciklopedijama, stručnom literaturom, periodikom); lokalni potencijali (biblioteke, arhivi, muzeji); preduzeća, organizacije i institucije; sportski objekti i društva; naučno-istraživačke ustanove; istorijska mjesta, lokaliteti i spomenici; lokalni kadrovi (istraživači, umjetnici, ljudi raznih profila, roditelji).

b) Okvirni spisak literature i drugih izvora

Literatura za profesore

- M. Haralambus, *Uvod u sociologiju*, Globus, Zagreb, 1989.
- V. Milić, *Sociološki metod*, Nolit, Beograd, 1974.
- Đ. Šušnjić, *Metodologija – kritika nauke*, Čigoja štampa, Beograd, 2002.
- M. Veber, *Privreda i društvo*, Prosveta, Beograd, 1976.
- R. Mils, *Sociološka imaginacija*, Savremena škola, Beograd, 1964.

- Sociološke hrestomatije (1–5), Nolit, Beograd, 1989.
- Bosanac, Mandić, Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- K. Poper, *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, BIGZ, Beograd, 1989.
- Lj. Tadić, *Nauka o politici*, Rad, Beograd, 1988.
- B. Tadić, *Sociologija politike*, Unireks, Podgorica, 1996.
- V. Stanovčić, *Vlast i sloboda*, Čigoja štampa, Beograd, 2003.
- M. Elijade, *Istorija verovanja i religijskih ideja* (1–3), Prosveta, Beograd, 1991.
- E. Moren, *Duh vremena*, Kultura, Beograd, 1967.
- V. Pavićević, *Sociologija religije*, BIGZ, Beograd, 1980.
- S. Vujović, *Urbana sociologija*, Beograd, 1987.
- M. Ilić, *Sociologija kulture*, Beograd.
- A. Hauzer, *Sociologija umjetnosti* (1–2), Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- Društvene promjene i svakodnevni život: Srbija početkom devedesetih, ISI FF, Beograd, 1995.
- Razaranje društva, ISI FF, Soroš, Beograd, 1995.
- S. Vukićević, *Crna Gora na prelazu milenijuma*, Centralna narodna biblioteka Đurđe Crnojević, Cetinje, 2003.
- Srbija krajem milenija, ISI FF, Beograd (2002)
- M. Ranković, *Sociologija i futurologija* (1–2), ISI FF, Beograd (1995,1998).
- E. Gidens, *Posljedice modernosti*, Filip Višnjić, Beograd, 1998.
- D. Đorđević, *Sociologija forever*, Niš, 1996.

Literatura za nastavnike/nastavnice mora obuhvatati stručnu literaturu za posebno predloženi izborni sadržaj i neopohodnu metodičku literaturu. U skladu s otvorenosću programa nastavnici/nastavnice mogu dopuniti literaturu ili preporučiti druge izvore u odnosu na predložene radi upoznavanja s novim saznanjima interesima učenika/učenica, škole, sredine.

Periodika

U nastavi se koriste svi časopisi, revije, godišnjaci, pregledi koji mogu biti upotrijebljeni u okviru datih sadržaja. Preporuka:

- Sociologija
- Sociološki pregled
- Luča
- Godišnjak CANU za društvene nauke

9. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA

Nastavu sociologije treba da izvode lica koja su u toku univerzitetskog obrazovanja stekla jedno od sljedećih zvanja: profesor sociologije, diplomirani sociolog, profesor filozofije i sociologije (ECTS 240).